

El cinema

Juan José Caballero Molina

Departament de Filologia Hispànica, Teoria de la Literatura i Comunicació
(Universitat de Barcelona)

Daniel Jariod

Escola Superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya
(Universitat de Barcelona);
Departament de Biblioteconomia, Documentació i Comunicació Audiovisual
(Universitat de Barcelona)

El sector cinematogràfic català, enmig dels esforços destinats a la reconversió dels seus models de finançament i explotació, s'ha vist immers en el trànsit forçós des de les dinàmiques de transformació i adaptació requerides per la instauració d'un nou entorn productiu i comercial dominat per aquests poderosos i emergents agents que són les plataformes OTT (acrònim d'*over the top*) o de serveis de lliure transmissió fins a la lluita aferrissada per la supervivència arran de la traumàtica sotragada patida a escala global per la crisi pandèmica. Així, d'un clima dominat el 2019 per l'assoliment d'una esperançadora estabilitat, s'ha passat, des de la mateixa instauració de l'estat d'alarma, a un altre d'incert i convuls, on ha estat necessari mirar de fer front al col·lapse sobrevingut amb l'adopció de mesures d'urgència en tots els àmbits de la cadena de valor del producte cinematogràfic. Aquestes, però, no semblen ser suficients per apaivagar els efectes devastadors d'uns canvis que ja es preveuen d'abast estructural i —en molts casos— irreversibles.

CABALLERO MOLINA, Juan José; JARIOD, Daniel (2021): "El cinema", a CIVIL I SERRA, Marta; LÓPEZ, Bernat, eds.: *Informe de la comunicació a Catalunya 2019–2020* [En línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Col·lecció Lexikon Informes, 7, pàg. 147–168. ISSN 2014-2773. ddd.uab.cat/record/245279

**L'any 2020
es va encetar
per al sector
cinematogràfic
català sota el
signe optimista
d'un bon 2019,
però la pandèmia
ha provocat
un daltabaix
estructural
inimaginable
en el sector**

.....

1. Introducció

L'any 2019 va ser un dels més positius de la dècada per al sector cinematogràfic català, en el qual, en alguns aspectes, es consolidava la tendència de creixement sostingut cap a la superació dels efectes del sotrac provocat per la greu crisi econòmica iniciada el 2008. S'aconseguia llavors superar l'etapa transitòria de convivència de l'anterior model d'ajudes a l'amortització amb el d'ajudes anticipades (que es va començar a implementar a partir del 2016): a Espanya el nombre de pantalles cinematogràfiques arribà a les 3.695 (ICAA, 2020a), el volum productiu anual es mantenia per sobre de les 200 obres (gràcies, en part, a l'efecte revulsiu que va suposar, per exemple, la intervenció de les OTT), i l'assistència a les sales cinematogràfiques, respecte al 2018, va créixer en un 8% (ICAA, 2020a), fins a assolir els millors resultats de l'anterior dècada (FECE, 2020).

Sota aquest signe optimista s'encetava l'any 2020. L'esclat, però, de la pandèmia de la Covid-19 ha provocat un daltabaix estructural inimaginable en el sector (sobretot, en àmbits especialment sensibles com els de l'exhibició). Arran de la crisi pandèmica, el cinema ha sofert les conseqüències derivades de l'estat d'alarma, i s'ha vist enfrontat de manera successiva als efectes devastadors del confinament, dels tancaments selectius, de les restriccions de mobilitat i de l'aplicació de tot el seguit de mesures sanitàries, així com també a la prevenció davant de les instal·lacions o els espectacles públics sobrevinguda entre bona part de la població.

Així, el calendari d'esdeveniments, rodatges i estrenes es veu dràsticament trasbalsat, amb múltiples cancel·lacions i ajornaments. Des del març de 2020, comencen a sovintejar manifestos i notes públiques en demanda de solucions a les administracions, que obren consultes per tal d'arbitrar mesures com els ERTO, la línia d'aval per a empreses o la injecció directa de fons al sector cultural català. Mentrestant, l'expansió de les OTT creix de forma imparable, reforçada per unes obres que han trobat en aquest marc l'única via d'explotació comercial viable.

Resta encara per veure l'afectació real de la crisi pandèmica, així com l'abast definitiu que pugui acabar assolint, però, bo i així, a hores d'ara aquesta afectació ja s'adverteix com el desllorigador d'un canvi que no està fent sinó accelerar la reformulació del model productiu, d'explotació i de consum propis del sector cinematogràfic, d'aquí i d'arreu, abocant a una redefinició urgent d'allò que fins a l'esclat de la pandèmia s'entenia per obra cinematogràfica. És la mateixa noció de cinema, i el seu futur, el que ara es troba sota tensió en l'àmbit institucional, empresarial i social.

Aquest capítol analitza, en el marc del bienni 2019–2020, els diversos escenaris (polític, lingüístic, productiu i d'explotació, en el seu conjunt) que interactuen al si d'un sector cinematogràfic ubicat tant en l'àmbit català com en l'espanyol i l'europeu, el qual s'ha vist trasbalsat per l'efecte de la pandèmia. Amb la finalitat de contextualitzar els canvis del bienni, el text presenta, com a preàmbul, un breu comentari ponderatiu d'alguns dels aspectes i de les tendències claus del sector durant la dècada prèvia al bienni.

S'han utilitzat dades oficials facilitades pels diversos organismes, institucions i entitats públiques de referència: l'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC), el Departament de Cultura de la Generalitat, el

Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), l'Institut de la Cinematografia i de les Arts Audiovisuales (ICAA) i l'Observatori Europeu de l'Audiovisual, entre d'altres.

2. Evolució del sector (2008–2018)

En els deu anys anteriors al bienni aquí estudiat la tendència dibuixada pels principals paràmetres cinematogràfics presenta, a grans trets, característiques diferents depenent de si estem parlant d'Espanya o de Catalunya. En el primer cas, l'evolució té forma de V, amb un 2010 que marca uns màxims de 662.305.087 euros de recaptació i 101.589.517 espectadors, i un vèrtex inferior representat per l'any 2013, amb 506.303.276 euros i 78.690.507 espectadors (23,55% i 22,54% menys, respectivament). A partir d'aquí, i amb petits repunts i retrocessos puntuals, s'arriba als 585.738.851 euros i 98.901.738 espectadors de 2018. Aquesta xifra d'espectadors és pràcticament idèntica, per exemple, a la de 2011, tot i que els ingressos són inferiors en un 7,88% respecte als 635.874.593 d'aquest any (ICAA, 2019). Però aquest procés de superació de la crisi s'acabarà de consolidar, com es veurà, el 2019, amb les millors xifres de la dècada. La quota de pantalla del cinema espanyol, com també del català, ha demostrat ser independent d'aquest disseny i molt més fluctuant (és a dir, més sensible als èxits, o fracassos, d'obres puntuals sobre les quals s'han fet descansar les esperances de la producció autòctona de cada any). Així, durant aquesta dècada trobem, després d'un dels pitjors registres del període, el 13,86% de 2013, un dels seus màxims històrics: el 25,43% del 2014, carregat sobre les espatlles d'*Ocho apellidos vascos* (Snow Films AIE, Kowalski Films SL, Lazona Films, SL). A partir d'aquest any, el percentatge va disminuint amb la progressiva absència d'obres rellevants entre les més taquilleres, fins al 17,60% de 2018. Però tot i aquesta variabilitat tan extrema (la quota del millor any, 25,43%, és més del doble que la del pitjor: el 12,12% del 2010), la indústria espanyola mostra una ambició productiva sorprenent: en tota la dècada només es baixa dos cops dels 200 films produïts per any (199 el 2011, 182 el 2012). Això es consolidarà el 2018, amb 266 produccions; aquesta xifra suposa un augment d'un terç (33,10%) respecte a la del 2010 (ICAA, 2020a). Com es veurà després amb més detall, això amaga un fenomen de polarització pressupostària en el si de la indústria cinematogràfica, i dissimula el poc impacte que té un altíssim percentatge d'aquests films sobre el total de la quota de pantalla.

L'arc evolutiu del cas català, tot i ser equivalent a l'espanyol en termes de recaptació i nombre d'espectadors, té alguns paràmetres propis que presenten una tendència diferent, marcada per un descens lent però progressiu. La participació catalana dins dels totals a Espanya es manté en unes xifres similars: el 2010 va ser excepcional, ja que les 96 produccions catalanes de l'any representaren el 48% del total espanyol, però a partir d'aquí l'aportació catalana bascula entre els números del 2011 (38,69% del total) i els del 2017 (només el 29,04%). I s'ha de dir que, si la mitjana de participació catalana entre el 2011 i el 2018 és del 32,67%, del 2016 ençà (vegeu les edicions de l'*Informe de la comunicació a Catalunya 2009–2010, 2011–2012 i 2015–2016*) no s'ha aconseguit arribar a aquesta xifra, com es pot veure a les taules 3 i 4 d'aquest capítol. Això

La sorprenent ambició productiva de la indústria espanyola dissimula el poc impacte que té un altíssim percentatge dels films sobre el total de la quota de pantalla

.....

A Catalunya s'ha passat de 168 sales i 784 pantalles censades el 2019 a 120 i 618 el 2018

.....

vol dir que, tot i que la producció espanyola s'ha disparat, la catalana s'ha mantingut amb uns números similars, i ha perdut, doncs, part del seu pes específic sobre el total de la producció espanyola.

Capítol a banda mereix la situació del cinema en català, on es continua en un escenari allunyat d'aquella paritat i de la normalització de la presència del català al cinema que es fixa a la Llei 20/2010, de 7 de juliol, del cinema (amb un percentatge previst del 50%, que, recordem, va ser redefinit el 2017 pel Tribunal Constitucional en un 25%), no havent-se arribat mai ni tan sols a un 5% de la quota de mercat del cinema a Catalunya.

Per últim, en l'àmbit espanyol, el nombre de pantalles sembla patir una davallada progressiva en aquests deu anys, passant de les 4.080 de 2010 a les 3.589 de 2018 (un 12,03% menys), però mirat de prop, i després de perdre'n més de 200 entre el fatídic 2013 i el 2014 (de 3.908 es passa a 3.700 pantalles), es veu com a partir de llavors, i amb lleugeres variacions puntuals, els números es mantenen pràcticament estables, i més endavant es constata que aquesta xifra acabarà de remuntar el 2019, quan amb 3.695 es torna pràcticament a les pantalles existents el 2014. A Catalunya, d'altra banda, la caiguda és més pronunciada i no s'ha donat aquest rebot dins el període fixat: de 168 sales i 784 pantalles censades el 2010, s'ha passat a 120 i 618 el 2018: una disminució respectiva del 28,57% i del 21,17% (ICAA, 2019).

El finançament i la sostenibilitat del sector cinematogràfic han capitalitzat el diàleg establert entre els diversos agents implicats, davant un Fons de Protecció a la Cinematografia del govern espanyol molt afeblit

.....

3. Polítiques cinematogràfiques

El finançament i la sostenibilitat del sector cinematogràfic han capitalitzat, sens dubte, el diàleg establert entre els diversos agents implicats, al llarg del bienni, davant un Fons de Protecció a la Cinematografia del govern espanyol molt afeblit, entre d'altres coses, per la pervivència del vell sistema d'ajudes a l'amortització (vigent, encara el 2019, per a les obres estrenades abans de la finalització de 2016).

L'Institut de Cinematografia i de les Arts Audiovisuales (ICAA) obre, en data 19-02-2019, un primer període de consulta pública entre els agents del sector audiovisual que condueix a la nova Ordre CUD/426/2019, d'11 d'abril (BOE, 12-04-2019), per la qual es modifica l'Ordre ECD/2784/2015, de 18 de desembre, que regula el reconeixement del cost d'una pel·lícula i la inversió del productor. Els objectius principals —més enllà dels ja assenyalats— són potenciar la producció d'obres d'animació, millorar els criteris de valoració de les ajudes, en projectes liderats per dones, i fer obligatòria la participació d'una persona que acrediti un grau de discapacitat almenys del 33% (amb excepció, només, dels projectes documentals i experimentals).

Sota aquestes disposicions, són convocades el 05-08-2020 les ajudes generals amb una dotació de 40 milions d'euros. L'import màxim de l'ajuda s'apuja, ara, fins a la xifra amb la qual van ser implantades el 2016: 1,4 milions d'euros, sempre que no se superi el 40% del cost reconegut. També, pel que fa a les ajudes selectives, a més d'un increment notable en la quantitat màxima assignada per projecte, que passa de 500.000 a 800.000 euros, s'estipula la reserva prevista del 8% per a projectes d'animació, així com una altra reserva del 35% per als projectes

dirigits exclusivament per dones, en aplicació de la directriu d'igualtat de gènere (coneguda com a Pla d'Acció 50/50, de l'ICAA, per afavorir la incorporació de les dones al sector audiovisual, mitjançant la qual es pretén intensificar allò que ja es recull a l'Ordre CUL/2834/2009, de 19 d'octubre, i a l'Ordre ECD/2796/2015, de 28 de desembre).

A través d'una segona consulta pública, que arrenca el 30 de gener de 2020, comença a prendre forma també l'aprovació del Reial decret legislatiu 1090/2020, de 9 de desembre, pel qual es modifica el Reial decret legislatiu 1084/2015, de 4 de desembre, que desenvolupa la Llei 55/2007, de 28 de desembre, del cinema. En data 29-12-2020 es fa públic el projecte d'ordre pel qual es modifica novament aquest marc, per tal d'ajustar-lo als principis que regulen el caràcter cultural establert per la normativa europea, tot contribuint —ahora— a promoure i flexibilitzar l'aprovació de les coproduccions internacionals (en especial, amb països iberoamericans, on el topall de l'ajut sobre el cost reconegut de la part espanyola s'apuja fins a un 60%). Es pretén contribuir a clarificar i ampliar, també, l'abast d'aquells projectes que són susceptibles de ser reconeguts com a "difícils" (on, pel fet de disposar d'un potencial comercial més restringit, es pot apujar el percentatge de l'ajut sobre el cost de producció del 50% fins al 80%), incorporant a la categoria, a més de les primeres obres, també les obres dirigides per dones, per persones amb un grau de discapacitat superior al 33%, o rodades en llengües cooficials. D'altra banda, es fixa que també en resultin afavorides (amb ajudes que puguin assolir fins a un 75% del cost reconegut) les obres d'especial valor cultural i artístic, els documentals, les obres d'animació amb un cost no superior als 2,5 milions d'euros o les dirigides exclusivament per dones, en consonància amb el que ja es recull a l'article 36.1 de la Llei 27/2014, de 27 de novembre, de l'impost sobre societats.

Aquesta darrera llei també es veu modificada, a través del Reial decret legislatiu 17/2020, de 5 de maig. A la disposició final primera s'assenyala que el *tax rebate* o deducció fiscal per a les produccions internacionals se situa en un 30% sobre el primer milió de despesa, i un 25% per a tota la resta, fins a un màxim deduïble de 10 milions (sempre que aquesta quantitat no superi el 50% del cost reconegut de la producció). La base de la deducció passa també a quedar referida a la despesa total associada a la producció, així com les partides destinades a l'obtenció de còpies i la promoció, sense que el global pugui superar els 10 milions d'euros (en el cas de les coproduccions, aquests imports es modulen en funció del percentatge de participació).

A Catalunya, el finançament del sector comença el bienni condicionat pel fet que la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), a partir de 2019, ha de fer front al pagament de l'IVA sobre els ingressos rebuts, en virtut de l'aplicació de la Llei 9/2017, de 8 de novembre, de contractes del sector públic (per la qual es traslladen a l'ordenament jurídic espanyol les directives del Parlament Europeu i del Consell 2014/23/UE i 2014/24/UE, de 26 de febrer de 2014).

Això, afegit a la reducció pressupostària patida del 32%, durant el mateix 2019, porta la presidenta en funcions de la CCMA, Núria Llorach, a defensar davant del Parlament, en data 15 de febrer de 2019, l'aprovació

A Catalunya, el finançament del sector comença el bienni condicionat pel fet que la CCMA ha de fer front al pagament de l'IVA sobre els ingressos rebuts

.....

**L'Acadèmia del
Cinema Català
denuncia
la fragilitat i
la desprotecció
endèmica del
sector i el seu
nucli professional**

.....

d'un nou contracte programa adaptat a les necessitats pròpies d'un motor audiovisual com aquest, necessari per al nostre cinema.

L'Acadèmia del Cinema Català (ACC, 2020a), just l'any en què conclou la primera etapa del Pla Estratègic de Suport a l'Audiovisual 2017–2020 (orientat envers el reforçament del teixit empresarial, per tal d'estimular l'excel·lència i potenciar la identitat cultural autòctona), denuncia la fragilitat i la desprotecció endèmica del sector i el seu nucli professional. Es reclama no només la urgent regulació laboral de l'audiovisual, amb l'aprovació de l'Estatut de l'Artista, sinó també el compliment per part de la Generalitat de les ajudes promeses i la flexibilització dels seus terminis, així com l'obertura de línies compensatòries obligades per la sotragada pandèmica.

L'obligada transformació del sector audiovisual i mediàtic en general ve marcada per la creixent digitalització dels seus agents, i és conduïda per les modificacions requerides a la Directiva (UE) 2018/1808 de serveis de comunicació audiovisual del Parlament i del Consell Europeu, del 14 de novembre de 2018. Això comporta canvis significatius pel que fa a disposicions referides a la prestació de serveis que recull la Llei 7/2010, de 3 de març, general de la comunicació audiovisual, fins aleshores vigent, per tal de poder adequar-la a un nou marc regulador, amb l'objectiu d'instaurar un nou model de funcionament pel que fa al finançament i la reserva de quota, on obligatòriament han de passar a prendre part les OTT.

La mateixa Comissió Europea es veu empesa a dissenyar i adoptar un pla d'acció que fixa la seva missió en afavorir la recuperació i promoure una transformació digital i sostenible del sector audiovisual, enmig de l'escenari convuls de la pandèmia. El text d'aquest pla es fa públic, en data 03–12–2020, i queda recollit en la comunicació COM/2020/784 final, que un 20% del fons del Mecanisme de Recuperació i Resiliència, que es preveu que entri en funcionament el 19–02–2021, s'ha de destinar a impulsar la digitalització del sector audiovisual.

Enmig d'aquest panorama de creixent reconversió, l'estatus que tenen les produccions estrenades a través de les plataformes ha estat un altre dels focus que ha centrat l'interès al llarg del bienni. Així, si el 25–03–2019 la junta directiva de l'Academia de las Artes y las Ciencias Cinematográficas de España va decidir no considerar elegibles per a les candidatures a l'edició dels premis Goya d'aquell any les produccions que no complien amb l'estrena requerida a sales d'exhibició, el criteri s'hauria de veure necessàriament reconsiderat no només des de l'Academia (de cara a la 35a edició dels premis Goya, corresponent a l'any 2021), sinó també per l'ordenament jurídic,¹ a causa de la manca d'estrenes en sala, derivada de l'excepcionalitat pandèmica.

Així mateix, el capítol de les actuacions derivades de l'impacte ocasionat per la crisi sanitària de la Covid-19 es tradueix en un seguit de mobilitzacions i propostes sorgides al si del sector (on les associacions professionals d'arreu, com ara el Fòrum d'Associacions de Guionistes Audiovisuals, FAGA, o l'Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya, AADPC, realitzen entrevistes i sondejos entre els seus membres i s'erigeixen en promotores de crides i d'un reguitzell de

1. Segons es recull en el Reial decret llei 17/2020, de 5 de maig, pel qual s'aproven mesures de suport al sector cultural i de caràcter tributari per fer front a l'impacte econòmic i social de la COVID-2019.

comunicats), així com també per les mesures adoptades per les diverses administracions.

Entre aquestes actuacions, el govern espanyol publica un primer paquet de mesures urgents i extraordinàries en el marc del Reial decret legislatiu 8/2020, de 17 de març, on s'estableix una línia d'aval, gestionada per l'Instituto de Crédito Oficial (ICO), i on l'article 43, disposició addicional sisena, es dirigeix a protegir la contractació indefinida, a través dels ERTO.²

El sector professional es mobilitza per tal d'arbitrar un marc d'actuació operatiu i preventiu adaptat. Comencen a proliferar els protocols aplicats a l'activitat productiva. El Ministeri de Sanitat, per la seva banda, dins l'Ordre SND/399/2020, de 9 de maig, per a la flexibilització de determinades restriccions d'àmbit nacional, establertes per la declaració de l'estat d'alarma en aplicació de la fase 1 del Pla per a la transició cap a una nova normalitat, regula, en els seus articles 29, 30, 31 i 32, les condicions que s'han de complir dins de la represa, a partir de l'11 de maig, dels rodatges i de les produccions, així com dels espectacles culturals. No és, però, fins al 15 de maig de 2020 que, a través de l'ICAA, es difon la *Guía de buenas prácticas de medidas especiales para la prevención de riesgos laborales del sector audiovisual COVID-19* (MINISTERIO DE SANIDAD, 2020), com a document únic de referència, que compta amb les aportacions fetes per les principals associacions de productores i professionals: Agrupación de Asociaciones del Audiovisual (AAA), Asociación Estatal de Cine (AEC), Productors Audiovisuais Federats (PROA), Productoras Independientes Audiovisuales Federadas (PIAF), Spain Film Commission..., amb l'objectiu que esdevingui un protocol únic, sotmès a una revisió constant.

I, més endavant, el Reial decret legislatiu 926/2020, de 25 d'octubre, fixa com a objectiu garantir l'aplicació del protocol sanitari i de seguretat laboral, així com de tramitació de permisos, a la producció d'obres audiovisuals, com a part significativa de l'activitat econòmica i professional desenvolupada.

Les ajudes al sector audiovisual es publiquen en el Reial decret legislatiu 17/2020, de 5 de maig, pel qual s'aproven mesures de suport al sector cultural i de caràcter tributari per fer front a l'impacte econòmic i social de la Covid-19, que han d'entrar en vigor el 07-05-2020, i compten amb una dotació per valor de 76,4 milions d'euros. Entre les línies de finançament que són gestionades per la societat de garantia recíproca Audiovisual Fiances (Crea SGR), en col·laboració amb les entitats financeres, cal destacar-ne una, dotada amb 13.252.000 euros, destinada al finançament de l'adaptació requerida per les sales d'exhibició, durant la seva reobertura, amb unes quanties determinades pel nombre de pantalles; o, també, la constitució d'un fons de provisions tècniques, de 16.250.000 euros, així com d'un altre de 3.750.000 euros per facilitar el finançament de l'obertura de l'aval a empreses del sector. En matèria d'ajudes a la producció, també s'autoritza l'abonament de les despeses subvencionables realitzades, quan els projectes no hagin pogut dur-se a terme totalment o parcialment per la situació pandèmica, així com l'avançament, prèvia sol·licitud, del 50% de l'import de l'ajuda concedida, abans no comenci el rodatge; de la mateixa manera que es flexibilitzen els terminis i les obligacions (estrena, nombre de sales de

Productors Audiovisuais Federats (PROA) va emetre un comunicat sota el títol de “SOS del Sector Audiovisual Català” on es reclama la implementació d'un pla estratègic de reactivació de la indústria audiovisual catalana

2. Aquesta mesura s'estendria, finalment, al llarg del que restava de bienni. La mesura és adoptada pel Consell de Ministres, en data 29-09-2020, en el marc de l'anomenat III Acord Social en Defensa de l'Ocupació, en el qual es prorroga l'ERTO fins al 31-01-2021, i es consideren beneficiàries de les exempcions aquelles empreses que depenguin directament d'altres empreses afectades per la pandèmia, així com també aquelles que no es reactivin arran de les limitacions fixades en termes horaris o d'aforaments. D'altra banda, més endavant, el Reial decret legislatiu 32/2020, de 3 de novembre, pel qual s'aproven mesures socials complementàries a la protecció per desocupació i de suport al sector cultural, perllonga fins al 31-01-2021 la percepció de la prestació per atur dels artistes d'espectacles públics, donant cobertura a qui, havent esgotat la disponibilitat d'accés a aquestes prestacions, quedi sense l'empara de cap ajut, i permetent també als professionals tècnics acollir-se a aquest subsidi.

l'estrena, pressupost dedicat a promoció...) adquirides per les empreses receptores d'aquestes ajudes. A banda, s'aprova una excepció, vigent fins al 31-08-2020, segons la qual els projectes beneficiaris, davant de la impossibilitat d'estrenar en sala, puguin optar per fer-ho a través de plataformes, sense que això afecti la seva consideració com a obra cinematogràfica.³

Simultàniament, la Resolució, de 8 de maig de 2020, de la Subsecretaria de Cultura i Esport, per la qual s'acorda la tramitació de la convocatòria d'ajudes per a la modernització i innovació de les indústries culturals i creatives mitjançant projectes digitals i tecnològics, corresponents a 2020, en aplicació de l'apartat 4 de la disposició addicional tercera del Reial decret legislatiu 463/2020, de 14 de març, pel qual es declara l'estat d'alarma per a la gestió de la situació de crisi sanitària ocasionada per la Covid-19 (BOE, 14-05-2020), persegueix impulsar la creació i difusió de l'oferta cultural, tot afavorint la internacionalització del sector i la seva potenciació a través del mecenatge.

Taula 1. Subvencions concedides per l'ICEC al sector audiovisual de Catalunya (2017–2020)

Tipologia de subvencions	2017		2018		2019		2020	
	Imports concedits (€)	%	Imports concedits (€)	%	Imports concedits (€)	%	Imports concedits (€)	%
Suport a la formació	298.000,00	1,51	–	–	–	–	98.000,00	0,58
Suport a la producció i l'explotació	14.878.211,30	75,30	7.942.149,97	76,45	7.900.000,00	73,14	12.224.342,00	72,43
Desenvolupament de projectes audiovisuals	850.000,00	4,30	600.000,00	5,78	700.000,00	6,48	1.300.000,00	7,70
Suport a la difusió i la promoció	3.731.796,50	18,89	1.846.135,28	17,77	2.201.441,23	20,38	3.256.189,00	19,29
TOTAL	19.758.007,80	100,00	10.388.285,25	100,00	10.801.441,23	100,00	16.878.531,00	100,00

Font: ICEC (2018, 2019 i 2020) i comunicació personal amb l'ICEC (març de 2021). Les dades corresponents a l'exercici 2020 són provisionals.

Les xifres destinades per l'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC) a subvencions el 2019 respecte a les dels dos anys anteriors queden reflectides a la taula 1, i fan palesa la pèrdua de recursos públics assignats a l'audiovisual a casa nostra, ja que si bé la quantitat final, per valor de 10.801.441,23 euros, suposa un lleuger increment —d'un 3,98%— respecte als 10.388.285,25 euros destinats el 2018, representa una dràstica caiguda d'un 45,33% en relació amb els 19.758.007,80 euros de 2017. Aquesta tendència, però, es veu considerablement revertida el 2020, quan es registra, respecte a l'exercici anterior, un augment de fins a 6.077.089,77 euros en el conjunt dels quatre capítols de les ajudes concedides, recollit a la taula 1. Això suposa un increment relatiu d'un 56,26% respecte al 2019.

L'ICEC aprova el 2020 les bases de nou línies de subvenció (set de nova implantació i dues amb bases modificades), destinades a la

3. Arribada la data esmentada, però, es prorroga l'excepció, mitjançant l'Ordre CUD/807/2020, de 17 d'agost, per la qual s'amplia fins al 31-01-2021 el termini establert per considerar com a estrena comercial d'una pel·lícula el llançament realitzat a través de determinats serveis de comunicació audiovisual o de catàlegs de programes.

represa de l'activitat (ICEC, 2020). Sis d'aquestes línies disposen en global d'una dotació superior als 12.350.000 euros, i estan adreçades al sector audiovisual, en les diferents tipologies o modalitats recollides a la taula 1. Així, el desenvolupament de projectes audiovisuals acaba rebent 1.300.000 euros (un increment del 34,62% en relació amb els 850.000 euros de 2017), i la despesa assignada al suport a la producció i l'explotació s'apuja fins a un 54,74% respecte a la de 2019, tot passant de 7.900.000 euros a 12.224.342 euros (una recuperació significativa, en relació amb els 14.878.211,30 euros que es registraren el 2017).

Més endavant, l'ICEC va fer pública, en data 01-09-2020, una nova línia de subvencions per fomentar les coproduccions internacionals minoritàries, que s'adequa al Reglament (UE) núm. 651/2014 de la Comissió Europea, de 17 de juny de 2014, pel qual es declaren determinades categories d'ajuts compatibles amb el mercat interior en aplicació dels articles 107 i 108 del Tractat. Aquesta línia està dotada amb 1,2 milions d'euros i persegueix l'objectiu de contribuir que les empreses de producció catalanes puguin teixir xarxes de col·laboració als mercats internacionals.

Mentrestant, les línies de subvencions destinades al foment de la difusió de cinema de producció catalana i en versió catalana són adaptades a les necessitats pròpies de la crisi sobrevinguda (amb convocatòries, resolucions i pagaments avançats), i les altres de nova creació, que l'ICEC preveia instaurar el 2020, se suspelen transitòriament, per tal que la seva dotació pressupostària pugui revertir sobre les mesures urgents que han de ser adoptades davant la sotragada pandèmica. I d'altra banda, s'implementen subvencions per compensar les pèrdues de les sales d'exhibició cinematogràfica de Catalunya pel seu tancament forçós, derivat de la Covid-19, tenint com a període subvencionable i de referència del 31 de març al 14 d'abril de 2020, en aplicació de la Decisió de la Comissió Europea SA 56851, adoptada el 2 d'abril del 2020. Tot comptat i debatut, els ajuts destinats al sector audiovisual català de les línies Covid convocades l'any 2020 assoleixen els 4.516.183,45 euros;⁴ i, al capdavant, l'increment dels imports concedits per part de l'ICEC el 2020, en ple període d'excepcionalitat, respecte dels de 2019, es tradueix en 6.077.089,77 euros, que suposen una millora molt substancial d'un 43,74%.

No obstant això, Productors Audiovisuals Federats (PROA) va emetre un comunicat sota el títol de "SOS del Sector Audiovisual Català" (PROA, 2020) on es reclama la implementació d'un pla estratègic de reactivació de la indústria audiovisual catalana en el qual figuri la reforma urgent de la CCMA per tal que, sota un nou model de governança, pugui exercir de motor dels seus propis continguts, i l'adopció d'un programa d'ajudes per a la creació d'infraestructures i d'incentius fiscals, adreçat a captar les inversions internacionals; així com també es reclamen les que són pròpies de produccions televisives i de plataformes.

4. Producció

La queixa dels productors sobre la dificultat d'impulsar nous llargmetratges durant el bienni queda reflectida en les dades recollides a la taula 2.

4. Comunicació personal amb l'ICEC, abril de 2020.

Els productors tenen molta raó quan assenyalen la pèrdua de rellevància de la indústria catalana: en quinze anys la proporció ha passat de ser gairebé la meitat a esdevenir menys d'un terç de la producció total espanyola

.....

Taula 2. Producció de llargmetratges espanyols i catalans (2017–2020)

	2017	2018	2019	2020
Llargmetratges espanyols	241	274	265	222
Llargmetratges catalans	70	80	85	66
% catalans/espanyols	29,04	29,20	31,69	29,73

Font: elaboració pròpia a partir de dades d'ICAA (2020a), d'ICEC (2020) i mitjançant comunicació personal amb l'ICEC (maig de 2021).

La comparativa entre les xifres del 2019 i el 2020 indica una baixada del 16,22% en la producció espanyola, i una altra, superior, del 21,42% en la catalana. Això no obstant, la proporció del darrer any entre l'una i l'altra es manté força estable si tenim present que el 2020 aquest percentatge és del 29,73%, mentre que la mitjana dels quatre anys que apareixen a la taula és del 29,91%. Ara bé, fem un petit exercici retrospectiu. Si ampliem aquesta mitjana al quinquenni 2016–2020, els números, cert, són pràcticament idèntics: 29,76%. Però no és així si agafem la mitjana del lustre anterior (2011–2015), on és del 34,77%. I encara menys si ens remuntem cinc anys abans: entre el 2006 i el 2010, quan la mitjana de la presència de la producció catalana respecte a l'espanyola era del 44,29% (vegeu l'*Informe de la comunicació a Catalunya*, edicions 2009–2010, 2013–2014 i 2017–2018). És a dir, que els productors tenen molta raó quan assenyalen la pèrdua de rellevància de la indústria catalana: en quinze anys la proporció ha baixat un 14,53%, passant de ser gairebé la meitat a esdevenir menys d'un terç de la producció total espanyola.

Taula 3. Llargmetratges produïts a Catalunya (2017–2020)

	2017	2018	2019	2020
Total llargmetratges	70	80	85	66
Coproduccions internacionals	23	21	44	7
Documentals	25	41	35	32
Animació	1	1	0	0

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'ICEC (2020) i mitjançant comunicació personal amb l'ICEC (març de 2021).

Veurem que les dades de les produccions catalanes estan en consonància amb moltes altres que apareixeran a continuació: les bones xifres assolides el 2019 queden ràpidament contrastades per altres de molt pitjors l'any següent, a causa en bona mesura de la incidència de la pandèmia. El nombre de produccions, 85, està entre els més alts de la darrera dècada, i el que sí que assoleix un màxim històric és el nombre de coproduccions internacionals, amb 44,⁵ el 86,27% de les 51 coproduccions que es fan a Espanya aquest any. Per contra, el 2020 aquest nombre cau en picat fins a només 7, un 84,09% menys. El nombre de produccions totals, tot i caure fins a 66 (un 22,35% menys que

5. Vegeu el capítol "El sector cinematogràfic" de l'*Informe de la comunicació a Catalunya 2011–2012*, així com el capítol "El cinema" de l'*Informe de la comunicació a Catalunya 2015–2016*. En el primer, figura que la millor xifra dels darrers quinze anys era de 29, l'any 2007.

l'any anterior), manté una aparença de certa resistència, i més tenint en compte que només quatre anys abans aquest nombre era de 70.

El 2019 al Registre d'Empreses Audiovisuals de Catalunya (REAC) constaven registrades 2.298 empreses (ICEC, 2020), entre productores, exhibidores, distribuïdores, empreses de serveis auxiliars, etc. Això suposa un increment d'un 4,40% respecte a les registrades el 2018 (2.201), i de fins a un 15,07%, en relació amb les del 2017 (1.997). El 2020 se'n registren 2.449, és a dir, 151 més: un augment del 6,16%;⁶ en canvi, durant el primer trimestre del 2021 se n'han registrat tot just 26 més. L'increment inusual del 2020, que pot semblar sorprenent donades les aparents circumstàncies adverses de la pandèmia, es deu al fet que amb la inscripció es podien demanar els corresponents ajuts Covid-19.

A Espanya, un total de 389 productores van registrar alguna activitat el 2018. D'aquestes, 340 (un 87,40%) van participar en una sola pel·lícula; 45 (un 11,57%), en dues, tres o quatre; i només quatre productores (un 1,03%), en cinc o més projectes. El 2019 va augmentar el nombre d'empreses involucrades en més d'un projecte: d'un total de 381 (pràcticament les mateixes que l'any anterior), 316 van participar en un sol film (el 82,94%), mentre que 62 van participar en dos, tres o quatre (un 16,27% del total). Per contra, tan sols tres productores (el 0,79%) van implicar-se en cinc o més projectes. 89 productores van participar el 2018 en 77 llargmetratges a Catalunya; el 2019, les productores que van produir llargmetratges van ser gairebé les mateixes: 88, i segons el butlletí de l'ICAA, han participat en idèntic nombre de pel·lícules (ICAA, 2020a).

L'ICAA ha elaborat també una estadística sobre el cost mitjà d'un llargmetratge. En una mostra de 46 films realitzats el 2019 (amb un cost superior als 900.000 euros) queda constància d'un augment del pressupost mitjà en relació amb altres anys, fixat en 3.411.390 euros, un 22% més que la xifra de l'any 2018: 2.794.150 euros (ICAA, 2020a). Tot i l'augment significatiu, val la pena esmentar que aquesta xifra equival al pressupost mitjà que un llargmetratge tenia el 2009, quan aquest era de 3.201.680 euros⁷ (ICAA, 2011).

Pel que fa als films premiats per les acadèmies de cinema espanyola i catalana, a més del llistat de premiats, caldria destacar una novetat important, forçada per la pandèmia, que comentarem al final. El 2019 tant els Goya com els Gaudí van destacar el talent jove català: uns i altres van reconèixer el curtmetratge de ficció rodat en català *Suc de síndria* (Distinto Films), d'Irene Moray, i la direcció novella de Belén Funes a *La hija de un ladrón* (Oberón Cinematográfica, Bteam Pictures). Però no deixa de ser destacable que aquestes eren les úniques produccions catalanes rellevants que competien als Goya.⁸ Pel que fa als Gaudí, *La hija de un ladrón* va guanyar també el premi a millor film de parla no catalana, mentre que *Els dies que vindran* (Lastor Media, Avalon Productora Cinematográfica) s'emportava el de millor pel·lícula en català. El 2020, marcat per la Covid-19, és l'any de la producció catalana *Las niñas* (Las Niñas Majicas AIE, Inicia Films SL, Bteam Pictures SL), dirigida per Pilar Palomero, que s'emporta els premis a millor pel·lícula (de parla no catalana, en el cas dels Gaudí) i millor direcció (novella, en el cas dels Goya). El millor film en català se l'enduu *La vampira de Barcelona* (Brutal Media SL, Castelao Pictures SL).

El 2020 va ser l'any de la producció catalana *Las niñas*, que s'emportà els premis a millor pel·lícula (de parla no catalana, en el cas dels Gaudí) i millor direcció (novella, en el cas dels Goya)

6. Dades obtingudes per comunicació directa amb l'ICEC, març de 2021.

7. Sobre una mostra, això sí, de només 15 llargmetratges.

8. Cap de les altres pel·lícules principals nominades a Catalunya fan acte de presència als premis espanyols, amb l'excepció de la nominació a direcció novella per a Galder Gaztelu-Urrutia, per *El hoyo* (Basque Films, Mr. Miyagi Films).

Si en els Gaudí del bienni anterior s'apreciava una baixada considerable en el nombre de films de ficció en català elegibles per als premis (amb vuit produccions del 2017, i set del 2018), el 2019 ofereix dades per a un cert optimisme (14 films en català, per 15 en llengua no catalana), però el 2020 suposa un sotrac considerable, en què els quatre nominats van sortir de només sis films elegibles. És a dir, són més els llargmetratges en català nominats que els no nominats (mentre que els d'altres llengües puguen fins a 20). L'Acadèmia del Cinema Català també fa un toc d'alerta important, indicant que, dels 26 films nominats en total, 11 tenien un pressupost inferior als 500.000 euros (ACC, 2020c), quan la mitjana europea està en 3,2 milions d'euros (i l'espanyola, com s'ha vist abans, encara és superior). Només dos films s'acosten a la xifra mitjana europea, i això indica l'estat preocupant en què es troba la producció catalana (independentment de la seva llengua vehicular) i la pèrdua de pistonada del principal motor productiu a Catalunya, que és la CCMA.

9. PREMIOS GOYA (2020): "Los Goya 2021 permitirán competir excepcionalmente a los estrenos online". [En línea]. Madrid: Academia de las Artes y las Ciencias Cinematográficas de España, 11 de maig. premiosgoya.com/prensa/notas-de-prensa/los-goya-2021-permitiran-competir-excepcionalmente-a-los-estrenos-online

10. El tancament generalitzat de les sales comença després de l'anunci de l'estat d'alarma i el confinament domiciliari subsegüent, el 14 de març de 2020. Les sales reobren a partir del 19 de juny, amb mesures preventives que limiten l'aforament. Però a finals d'octubre l'evolució de la pandèmia empitjora i a partir del dia 29 es tornen a tancar les sales durant pràcticament un mes, fins al 23 de novembre. Des de llavors es mantenen obertes, però al 50% de l'aforament permès, en un entorn de confinament municipal o comarcal i amb uns horaris afectats per la instauració del toc de queda a partir de les 22 hores.

11. L'anuari SGAE presenta unes xifres lleugerament diferents: de 3.578 pantalles, el 2018, a 3.674, el 2019 (SGAE, 2020). Però és consistent en assenyalar un increment en una proporció similar (2,68%) a la marcada pel Ministeri de Cultura i Esports.

12. Un 38,67% de les noves pantalles són catalanes.

Cal esmentar que, a causa del tancament dels cinemes, tant els Goya⁹ com els Gaudí (ACC, 2020b) permeten considerar com a elegibles films que hagin estat estrenats només en plataformes digitals i no en sales. En tots dos casos es remarca l'excepcionalitat d'aquesta situació, que suposadament revertirà a la normalitat quan s'hagin superat les restriccions que pesen sobre les sales cinematogràfiques. Però, pandèmia a banda, aquest és un debat que s'està donant a tot el món i no fora estrany que l'acceptació es normalitzi i en un futur competeixin en igualtat de condicions les produccions fetes per a plataforma i les que no.

5. Explotació

Es podria deduir fàcilment que la pandèmia tindrà una major afectació en el parc de sales de cinema, donat el tancament forçat al qual s'han vist obligades durant el primer estat d'alarma, i les subsegüents obertures i clausures dels mesos posteriors al seu aixecament, en funció de l'evolució del nombre de contagis.¹⁰ A això s'han d'afegir tant les restriccions d'aforament obligades per qüestions sanitàries com l'absència de les anomenades "grans estrenes", els films de gran atractiu comercial per als quals s'ha ajornat la distribució en sales, o directament s'hi ha renunciat.

Aquesta sotragada ha tingut lloc en un moment en què el nombre de sales, tant a Espanya com a Catalunya, estava en augment: entre el 2018 i el 2019 apareixen 30 sales més a Espanya (es passa de 734 a 764, un 4,08% més); en el cas de les pantalles, se'n sumen 106 i es passa de 3.589 a 3.695 (un 2,95% més).¹¹ Catalunya és dels territoris que més contribueix a aquesta pujada,¹² passant de 120 a 127 sales, i de 618 a 659 pantalles (un augment del 5,83% i del 6,63%, respectivament); i continua sent, gràcies al seu 17,83% del total, el que aporta més pantalles (MINISTERIO DE CULTURA Y DEPORTE, 2020). L'ICEC, per la seva banda, assenyala uns números específics per a Catalunya encara superiors: 135 sales amb 673 pantalles actives (ICEC, 2020).

Un 45,19% dels cinemes a Espanya té una sola pantalla, mentre que el 23,18% en tenen més de vuit (SGAE, 2020). Pel que fa a la modernització de les sales d'exhibició, Espanya té 3.560 pantalles digitals: un increment del 2,44% respecte a l'any anterior (quan se'n comptabilitzaven 3.475), les quals representen el 96,34% del conjunt de pantalles. Aquest procés de digitalització no només suposa l'adaptació a un nou format de projecció, sinó tota una nova concepció de l'exhibició cinematogràfica, que més enllà de la qualitat de la projecció en si, té la voluntat d'oferir una experiència més completa i immersiva que justifiqui el desplaçament dels espectadors fins a la sala i el cost de l'entrada. Segons la Federación de Cines de España (FECE), el sector de l'exhibició va destinar més de 230 milions d'euros el 2018, i 100 milions més el 2019, per adaptar-se als nous entorns digitals i oferir noves propostes i experiències (FECE, 2019 i 2020).

Els responsables de mantenir el negoci viu durant aquest bienni han estat principalment els joves. Si bé el 2019, segons dades ministerials, el 57,8% dels enquestats asseguren haver anat al cinema en el darrer any, trobem que un 89,7% dels joves d'entre 15 i 19 anys i el 88,1% d'entre 20 i 24, van veure almenys una pel·lícula al cinema aquell mateix any. Aquest percentatge minva progressivament a mesura que l'edat augmenta, fins a arribar al 32,0% dels enquestats d'entre 65 i 74 anys. Es comprova, doncs, que un determinat tipus de cinema genera un gran atractiu en un perfil d'espectador molt actiu. Però aquesta franja de públic suposa, almenys en aquesta enquesta, només el 8,11% de la població. Les dades d'EGM Catalunya reforcen aquest fenomen: la franja d'edat més activa està clarament entre els 14 i els 24 anys, però representa aquí tan sols l'equivalent al 13,02% de la població (EGM CATALUNYA, 2020).

Pel que fa als films més taquillers del bienni, s'adverteixen diferències en el perfil d'obres destacades entre un any i l'altre (vegeu la taula 4).

Les dades d'EGM Catalunya confirmen que la franja d'edat més activa en el consum de cinema en sala està entre els 14 i els 24 anys, però representa tan sols el 13,02% de la població

.....

Taula 4. Llargmetratges amb més recaptació al mercat espanyol (2019–2020)

2019					
	Títol	País	Estrena	Espectadors	Recaptació (€)
1	<i>El Rey León</i>	EUA	18-07-2019	6.200.025	36.032.191
2	<i>Joker</i>	EUA	29-08-2019	4.956.542	29.147.621
3	<i>Vengadores: Endgame</i>	EUA	25-04-2019	4.553.184	28.921.201
4	<i>Aladdin</i>	EUA	18-05-2019	4.540.794	24.224.699
5	<i>Toy Story 4</i>	EUA	20-06-2019	3.691.286	20.854.520
2020					
	Títol	País	Estrena	Espectadors	Recaptació (€)
1	<i>Padre no hay más que uno 2: La llegada de la suegra</i>	Espanya	29-07-2020	2.495.863	14.241.285
2	<i>1917</i>	EUA	10-01-2020	1.573.320	9.661.458
3	<i>Tenet</i>	Regne Unit	26-08-2020	1.207.524	7.603.577
4	<i>Bad boys for life</i>	EUA	17-01-2020	1.077.075	6.713.356
5	<i>Adú</i>	Espanya	31-01-2020	1.088.469	6.371.655

Font: ICAA (2019 i 2020a).

L'anàlisi d'aquestes dades ha de separar necessàriament la dinàmica pre-pandèmica de l'any 2019, de la situació del 2020. El 2019 assistim a la culminació d'una evolució que s'ha anat descrivint al llarg de la dècada: és el millor dels darrers deu anys pel que fa a recaptació total. La línia ascendent des del nadir de 2013 s'ha mantingut de manera més o menys constant, i les dades del 2019 suposen una millora respecte a les del 2018; en aquest any, 98.901.744 espectadors reporten ingressos de 585.738.853 euros, mentre que el 2019 s'arriba a les 104.889.299 entrades, i als 614.743.387 euros de recaptació. És a dir, un augment del 6,05% i del 4,95%, respectivament (ICAA, 2019).

Entre els cinc films més taquillers de l'any, que són o bé adaptacions d'històries de còmic, o bé reiteracions (en forma de seqüela o *remake* d'imatge real) de grans èxits de Disney, no trobem cap film de producció espanyola. Es tracta d'un fenomen que no passava, precisament, des del 2013. La presència de films espanyols en aquest rànquing mostra doncs un clar perfil descendent i s'enfonsa encara més el 2019, en què no només no apareix cap pel·lícula entre les cinc més exitoses, sinó que hem d'anar fins a la novena posició per trobar-ne la primera: *Padre no hay más que uno* (Mamá se fue de viaje, la película AIE, Bowfinger International Pictures SL, Sony Pictures Entertainment Iberia SLU), amb 14.241.285 euros de recaptació.¹³ Així, mentre que la recaptació total puja gairebé un 5%, la del cinema espanyol es queda en 94.115.228 euros (amb 16.050.136 espectadors): un 15,30% del global, i suposa ja una caiguda de 2,30 punts de quota en relació amb el 17,60% de l'any 2018. Però, si a més tenim present que en aquest any el cinema espanyol recapta 103.084.938 euros, això significa una disminució, en termes reals, de 8.969.710 euros en el període paradoxalment més profitós per a la indústria de l'exhibició en anys.

Aquesta dinàmica sembla haver-se trencat veient els números del 2020, però s'ha de tenir present l'afectació de la Covid-19. Si el 2019 (ICAA, 2020a) es van sumar els esmentats 614.743.387 euros i 104.889.299 espectadors, el 2020 es van recaptar 174,1 milions d'euros, amb només 28,8 milions d'espectadors.¹⁴ Això suposa una caiguda del 71,67% en termes de recaptació i del 72,54% en volum d'espectadors. Però val a dir que només els dos primers mesos de l'any mostren un comportament normal: el segon cap de setmana de març tota la maquinària de l'exhibició cinematogràfica en sales es veu aturada de cop a causa de l'estat d'alarma.¹⁵ És un context inestable ja que, en primer lloc, el parc de cinemes viu una situació canviant, de vegades de setmana en setmana, en funció de les sales que han anat reobrint (no totes), per després tornar a tancar de forma total o parcial;¹⁶ i, en segon lloc, les sales que sí que han obert s'han vist forçades a oferir una programació de repertori o de "fons d'armari", amb reestrenes i films de distribuïdores petites i interès minoritari, donada la negativa de les grans distribuïdores a treure al mercat de sales les seves propostes més clarament comercials.

Dels cinc films amb més recaptació el 2020, tres s'estrenen amb anterioritat a l'estat d'alarma. I els que s'estrenen durant l'estiu són apostes personals per part dels autors respectius per nodrir els cinemes d'obres atractives per al gran públic, i mirar així de reactivar-los econòmicament.

13. I cal baixar fins a la quinzena per trobar la segona: *Lo dejo cuando quiera* (Mod Pictures, SL, Mod Producciones, SL, Telecinco Cinema SAU), amb 11.376.111 euros.

14. Dades facilitades per Comscore en comunicació directa amb els autors, maig de 2021.

15. Serveixi d'exemple que del 6 al 8 de març, segons dades de l'ICAA, el darrer cap de setmana pre-pandèmic, i on ja existia una certa prudència davant l'avenç del virus, es van recaptar 5.878.992 euros i va haver-hi 914.514 espectadors. No es tornen a tenir dades oficials d'assistència als cinemes fins gairebé quatre mesos després, el cap de setmana del 3 al 5 de juliol (tot i que els cinemes ja van poder obrir el 19 de juny), i llavors la recaptació va ser de 487.590 euros amb 84.728 espectadors. Això representa una estimbada del 91,70% i del 90,73%, respectivament.

16. Donat que aquesta és una situació que ha variat per mesos, comunitats autònomes i empreses, no s'ha comptabilitzat encara el col·lapse que això suposa en xifres totals. El que està clar és que al número de sessions reals que s'hagin pogut fer s'ha d'afegir el factor de correcció que suposa que dites sessions han tingut lloc amb unes restriccions d'aforament que han variat entre el 30 i el 50%, depenent del territori, el mes de l'any, l'afectació concreta de la pandèmia en una determinada zona, etc.

L'excel·lència de la pandèmia permet de fer una reflexió respecte a les dinàmiques de la indústria cinematogràfica espanyola (vegeu la taula 5).

Taula 5. Llargmetratges espanyols amb més recaptació al mercat espanyol (2019–2020)

2019				
	Títol	Estrena	Espectadors	Recaptació (€)
1	<i>Padre no hay más que uno</i>	01-08-2019	2.495.863	14.241.285
2	<i>Lo dejo cuando quiera</i>	12-04-2019	1.890.794	11.376.111
3	<i>Si yo fuera rico</i>	15-11-2019	1.866.195	11.375.141
4	<i>Mientras dure la guerra</i>	27-09-2019	1.907.356	10.997.962
5	<i>Dolor y gloria</i>	22-03-2019	947.226	5.766.876
2020				
	Títol	Estrena	Espectadors	Recaptació (€)
1	<i>Padre no hay más que uno 2: La llegada de la suegra</i>	29-07-2020	2.317.890	12.938.633
2	<i>Adú</i>	31-01-2020	1.088.469	6.371.655
3	<i>Malasaña 32</i>	17-01-2020	610.057	3.760.940
4	<i>Hasta que la boda nos separe</i>	14-02-2020	452.401	2.726.373
5	<i>Superagente Makey</i>	17-07-2020	328.633	1.828.232

Font: elaboració pròpia partint de dades facilitades per l'ICAA.

Si la quota de pantalla el 2019 és d'un 15,30%, el 2020 se situa en un percentatge inusual. Dels 174.100.000 euros recaptats, 43.052.252 euros els han ingressat films espanyols:¹⁷ això suposa el 24,72%. El 2014, tan sols amb el fenomen *Ocho apellidos vascos* es va obtenir una quota similar (concretament, del 25,43%).¹⁸ Però aquesta quantitat la proporcionen un nombre molt petit de les 292 produccions espanyoles exhibides durant l'any. De fet, els quinze primers títols de la llista de films espanyols sumen 36.357.596 euros: el 84,44% del total. O sigui, que, sempre segons dades de l'ICAA, els 277 films restants han recaptat, entre tots, 6.694.656 euros.¹⁹ I no es pot perdre de vista que, d'aquests, cinc són estrenes anteriors a la pandèmia. I això quan no s'escatimen esforços per a la publicitat dels films: si l'any 2018 es dedicava el 13,14% del presupost a promoció, l'any següent s'hi destina el 16,24%, un 3,10% més. Quantitat que, de fet, és més gran del que denota, ja que en números absoluts el cost mitjà d'un film del 2018 és un 22% inferior a la xifra mitjana del 2019. Això significa que on abans es gastaven de mitjana 367.250 euros, el 2019 es gasten 553.980 euros (ICAA, 2020a), cosa que suposa a la pràctica un augment del 50,84%.

Les dades dels darrers anys demostren que l'èxit dels films més rellevants depèn en bona mesura del fet de tenir al darrere algun dels grans conglomerats mediàtics espanyols. Així, Telecinco Cinema ha liderat la quota de pantalla després de 2013 durant cinc anys consecutius (ICAA, 2015 i 2020a). Tot i que el 2018 continua liderant la quota, veu la seva hegemonia retallada tant per la seva eterna rival Atresmedia Cine com per RTVE (a causa de l'èxit de *Campeones*), fins a veure's finalment

17. Dades facilitades per Comscore (març i maig de 2021).

18. No oblidem que aquesta obra és encara avui no només el film espanyol més taquiller de tots els temps, sinó el segon film amb més espectadors a Espanya des que es recullen dades oficials, únicament superat per *Titanic*.

19. És a dir, una mitjana de 24.168,43 euros per film.

**No tots els films
realitzats per
Atresmedia Cine
i Telecinco
Cinema tenen
èxit, però
cap dels que
n'aconsegueixen
tenir han estat
produïts fora del
seu radi d'acció**

.....

sobrepasada el 2019 per Atresmedia, sobretot gràcies a *Padre no hay más que uno*. És la segona part d'aquest darrer film la que ha liderat la taquilla del 2020, mantenint així la posició capdavantera d'Atresmedia Cine per sobre de Telecinco Cinema. Però no deixa de ser simptomàtic que quan aquesta darrera productora redueix la producció o té una punxada amb algun dels seus projectes, tota la taquilla espanyola de l'any se'n vegi afectada: això demostra l'extrema dependència de les accions d'uns pocs agents, i la fragilitat d'una indústria que produeix més de 200 pel·lícules l'any. No tots els films realitzats per aquests conglomerats tenen èxit, però cap dels que n'aconsegueixen tenir han estat produïts fora del seu radi d'acció.

Per acabar, es pot inferir que el 24,72% de quota del cinema espanyol el 2020 es deu en bona mesura a les circumstàncies excepcionals de la pandèmia, que ha privat els cinemes del gruix de les grans estrenes de Hollywood. Dintre del fet que l'afectació ha estat generalitzada i transversal, fins i tot per als films de Hollywood més comercials,²⁰ la pandèmia ha servit per posar encara més en relleu diversos fenòmens recurrents a la indústria. El primer de tots, la ja esmentada polarització existent dins la producció espanyola, on els resultats de la quota de pantalla acaben depenent de les xifres obtingudes per una simple dotzena de films, mentre que els altres, que són nombrosíssims, obtenen recaptacions menors o, com s'ha explicat, irrisòries (ICAA, 2019 i 2020a). Però és que, tot i aquestes xifres, a Espanya el 2019 van iniciar rodatges 218 projectes (un màxim històric) i el 2020 ho van fer, tot i la pandèmia, 139, una disminució comprensible del 36,23% (ICAA, 2019 i 2020b). La producció, per tant, segueix a bon ritme tot i que el destí de moltes d'aquestes produccions no és ja el d'ingressar a taquilla unes quantitats sovint irrellevants, sinó, també, el de simplement quedar inèdites en sales. Com que de vegades hi pot haver un decalatge entre els films registrats com a produïts²¹ i els estrenats dins un mateix any, s'ha d'observar amb una mica de perspectiva. Així, el 2016 es registren 254 films produïts per 223 d'estrenats; el 2017, 241 de produïts i 153 d'estrenats; el 2018, 266 de produïts i 168 d'estrenats; i el 2019, 265 de produïts i 207 d'estrenats. La quantitat resultant d'aquests anys és de 1.026 films produïts i 751 d'estrenats: el 73,19% del total. És a dir: un 26,81% no s'ha estrenat en sales (ICAA, 2019 i 2020a).

Per últim, on sí que es registra una baixada important és en el nombre de distribuïdores, ja en l'any 2019 (que és l'únic del qual, de moment, es tenen dades). Si la variació entre els anys 2017 i 2018 era mínima, ja que passava d'haver-n'hi 341 a 336 (una variació a la baixa de tot just un 1,46%), el 2019 en consten 293, 43 menys (una caiguda del 12,79%) (MINISTERIO DE CULTURA Y DEPORTE, 2020). L'afectació d'aquesta diferència es fa palesa sobretot en les distribuïdores d'una única pel·lícula, que passen de 199 el 2018 a 153 el 2019 (un 23% menys). D'altra banda, les empreses que distribueixen de dos a cinc films pugen i passen de 66 a 77 (un 16,66% més), mentre que les que en porten entre sis i deu baixen i passen de 27 a 19 (un 29,62% menys). És a dir: en general, baixa el volum de negoci de les distribuïdores, almenys pel que fa al nombre de films que mouen. No obstant això, es manté invariable el nombre de distribuïdores que porten deu o més pel·lícules: 44 (MINISTERIO DE CULTURA Y DEPORTE, 2020).

20. *Wonder woman 1984*, una de les mostres d'aquest tipus de cinema que tan poc s'ha prodigat durant aquests mesos, ha recaptat 3.026.770 euros de 466.731 espectadors, mentre que el film anterior de la sèrie, *Wonder woman*, va aconseguir-ne, segons dades de l'ICAA, més del doble (concretament, el 142,19% més): 7.330.582 euros d'1.185.871 assistents.

21. És a dir, qualificats pròpiament pel Ministeri de Cultura o per entitats homòlogues.

Observem finalment el comportament de la producció catalana a Catalunya (vegeu la taula 6).

Taula 6. Llargmetratges catalans amb més recaptació a Catalunya (2019–2020)

2019				
	Títol	Estrena	Espectadors	Recaptació (€)
1	<i>El silencio de la ciudad blanca</i>	25-10-2019	57.434	299.639,66
2	<i>Superlópez</i>	23-11-2018	52.346	313.329,02
3	<i>Legado en los huesos</i>	05-12-2019	36.696	242.686,58
4	<i>Taxi a Gibraltar</i>	15-03-2019	26.520	175.489,53
5	<i>La hija de un ladrón</i>	29-11-2019	18.556	123.069,20
2020				
	Títol	Estrena	Espectadors	Recaptació (€)
1	<i>Adú</i>	31-01-2020	134.834	854.524,71
2	<i>Malasaña 32</i>	17-01-2020	78.521	521.722,33
3	<i>Eso que tú me das</i>	30-09-2020	70.273	438.302,92
4	<i>La boda de Rosa</i>	21-08-2020	26.142	167.487,45
5	<i>Rifkin's Festival</i>	02-10-2020	24.429	162.441,87

Font: ICEC (2020) i comunicació personal amb l'ICEC (maig de 2021).

Així com en altres paràmetres es podia copsar una evolució positiva, durant l'any 2019 la producció catalana a Catalunya va patir un sotrac remarcable. El 2018 venia encapçalat per les xifres de *Superlópez* (La Gran Superproducció AIE, Telecinco Cinema, SAU, Zeta Cinema, SL), amb 254.850 espectadors i 1.632.910,78 euros. I la darrera pel·lícula entre les cinc primeres d'aquell any és *El pacto* (El Pacto La Película AIE, Sony Pictures Entertainment Iberia SLU, Ikiru Films SL, 4 Cats Pictures SLU), amb 54.161 espectadors i 326.611,95 euros (*Informe de la comunicació a Catalunya 2017–2018*). Els resultats de la cinquena millor estrena del 2018 són, per tant, equivalents als de la primera del 2019 (val la pena observar que la segona és precisament *Superlópez*, estrenada a finals de novembre i encara amb una forta inèrcia comercial). De fet, els resultats, el 2019, de *La hija de un ladrón* (Proyectos y Desarrollos Audiovisuales, SA, BTeam Prod, SL) són força baixos, i només amb 18.556 espectadors (el 34,26% dels que va aconseguir *El Pacto*) en té prou per assolir la mateixa cinquena posició a la taula del seu any corresponent. Una altra mostra que les preocupacions dels productors sobre l'estat de la producció catalana no són infundades.

Pel que fa al 2020, l'excepcionalitat de la situació no permet extreure gaire conclusions davant d'un panorama dispar. Els dos primers films ja figuren al llistat dels més taquillers de l'estat espanyol, i tots dos són estrenes anteriors a la pandèmia: podrien ser indicadors d'una recuperació que convertiria les dades del 2019 en una anècdota. Però la presència al tercer lloc d'un documental, que presenta uns resultats destacables, ressalta com a simptomàtica de tota aquesta situació inusual. I si les dades de les dues darreres, força modestes i molt distanciades

**Si bé el 2019
es registra
una millora
de l'11,88%
respecte al 2018,
els 446.586
espectadors del
cinema en català
es contrauen
sensiblement
respecte a la xifra
assolida el 2016,
i la quota de
mercat del cinema
en català continua
sent irrellevant,
amb un 2,31%
sobre el total**

.....

de les anteriors, es deuen al context pandèmic o a la continuació d'una tendència evidenciada el 2019, és quelcom que haurem d'esbrinar en els anys posteriors.

6. La llengua catalana al cinema

Pel que fa al cinema en català, tot i la millora constant en el volum d'espectadors en sala, entre 2014 i 2107 (quan, segons l'Observatori de les Empreses Culturals de l'Institut Català de les Empreses Culturals, ICEC, es va passar dels 461.478 als 729.273 espectadors), comprovem que, durant el 2017, recollia només un 3,77% (ICEC, 2018) sobre el total de les entrades venudes (amb una recaptació que se situava en els 4.051.057,16 euros), i aquest percentatge encara es reduiria el 2018, fins a assolir el nivell més baix des de l'any 1999: un 2,08%, que es tradueix en 399.179 espectadors (DEPARTAMENT DE CULTURA, 2020: 27).

Taula 7. Espectadors de cinema en català (2018–2020)^A

	2018	2019	2020
Tipus de versió			
Versió original catalana	46.887	57.974	4.430
Versió doblada	246.569	315.578	55.157
Versió subtítulada	105.723	73.034	14.507
TOTAL	399.179	446.586	74.094

^A Inclou llargmetratges i curtsmetratges.

Font: DEPARTAMENT DE CULTURA (2020), ICEC (2020), i comunicació personal amb l'ICEC, abril i maig de 2021.

Si bé el 2019 es registra en la comparativa interanual (vegeu la taula 7) una millora de l'11,88% respecte al 2018, el cert és que els 446.586 espectadors del cinema en català es contrauen sensiblement respecte a la xifra assolida el 2016 (573.288) i 2017 (quan s'arriba als 729.273), i la quota de mercat del cinema en català continua sent irrellevant, amb un 2,31% sobre el total de 19.268.873 entrades venudes durant el 2019 (acreditant-se una pèrdua significativa d'un 30,92% pel que fa a la versió subtítulada, que passa, entre 2018 i 2019, dels 105.723 espectadors als 73.034). Això, traduït a ingressos, suposa 2.500.554 euros sobre els 121.314.600 euros recaptats a tot Catalunya (DEPARTAMENT DE CULTURA, 2020: 29).

Les dades corresponents al 2020, pel que fa al consum del cinema en català en sales, no admeten cap comparativa raonable amb les assolides en anys anteriors, ja que han estat sotmeses als efectes devastadors de la pandèmia. El seu ensorrament no suposa cap sorpresa, però no es pot deixar d'incidir en la magnitud d'una davallada que, respecte al 2019, es tradueix en una pèrdua conjunta (és a dir, suportada entre totes les diferents versions) que en números absoluts arriba als 372.492 espectadors, i en números relatius se situa en una esfereïdora minva d'un 83,41%. Els 74.094 espectadors comptabilitzats se situen —com

es comprovarà més endavant— sensiblement per sota de l'assistència registrada a casa nostra, durant el mateix any de referència, per les dues produccions catalanes de major èxit. En definitiva, això no constitueix sinó una anomalia circumstancial/excepcional allotjada —com ja s'ha anat comentant reiteradament en biennis anteriors— dins d'una altra d'estructural com és la desavantajosa situació en la qual es troba l'exploració del cinema en català.

Des del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), el president, Roger Loppacher, insta (CAC, 2020) que dins l'adaptació de la nova Directiva de serveis de comunicació (2010/13/UE), aprovada en data 06-11-2018, s'arbitrin mesures per tal d'incloure produccions catalanes i en català a les plataformes de vídeos a la carta (dins de la reserva del 30% prevista en el seu catàleg per a les obres audiovisuals europees),²² per tal de promoure la diversitat cultural i lingüística, així com que aquestes mesures s'incorporin al finançament i la promoció de l'audiovisual de casa nostra, amb l'aportació del 5% dels ingressos al Fons de Protecció de la Cinematografia.

7. Conclusions

Bona part de la desgràcia sobrevinguda a la indústria cinematogràfica a causa de la pandèmia de la Covid-19 es deu al fet que el virus ha escapat el lent procés de recuperació pel qual s'estava passant després de la demolidora crisi econòmica de principis de la passada dècada. Precisament en el moment en què alguns indicadors principals tornaven a acostar-se a les xifres d'anys anteriors, aquesta nova crisi ha tornat a fer-les baixar en picat, just quan tot el sector es trobava enmig d'una incerta dinàmica de reconversió i adaptació als nous temps de consum audiovisual digital. Si la pandèmia ha actuat de disruptor de l'evolució natural de la indústria, o simplement de catalitzador i accelerador d'uns canvis que tard o d'hora s'haurien d'haver produït igualment, és quelcom que només es podrà respondre amb una certa perspectiva a partir del moment en què les seves conseqüències s'hagin acabat de concretar i es puguin estudiar degudament.

En el bienni estudiat s'ha pogut constatar que el procés de superació de la crisi iniciada el 2008 estava en vies de consolidació el 2019 a Espanya, en aspectes tals com la recaptació, el nombre d'espectadors, el nombre de produccions anuals i el parc de sales cinematogràfiques, on s'assoleixen (o, com hem vist, fins i tot se superen en alguns casos) xifres pròpies dels millors anys de la dècada. No és tan així, però, a Catalunya, on alguns paràmetres (com la recaptació o el nombre d'espectadors) certament presenten una millora notable, mentre que altres variables, com la presència de la producció catalana dins del global espanyol, han minvat substancialment, igual que d'altres, com el nombre de pantalles actives al territori. El 2020 i la crisi pandèmica han trencat qualsevol tendència a l'alça i han obert un panorama d'extrema incertesa.

La Covid-19 i les seves repercussions segurament esdevindran una frontissa en l'evolució de la indústria cinematogràfica. En un futur caldrà fixar-se en paràmetres dels quals, en el moment en què s'escriuen aquestes línies, no es tenen dades ni fiables ni definitives que permetin

En el moment en què alguns indicadors tornaven a acostar-se a les xifres d'anys anteriors, aquesta nova crisi ha tornat a fer-les baixar en picat, just quan tot el sector es trobava enmig d'una incerta dinàmica de reconversió i adaptació al context digital

.....

22. Aquesta petició (inclosa entre les al·legacions aprovades pel CAC en relació amb l'avantprojecte de la Llei general de comunicació audiovisual, que adapta la Directiva 2010/13/UE, aprovada el 2018) és objecte d'un comunicat (CAC, 2020) on es reclama que el 50% del contingut present a les plataformes es destini a produccions en català, basc o gallec. Aquesta reivindicació és convergent amb els resultats d'una enquesta feta pel GESOP (GOVERN DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA, 2020), segons la qual un 77,6% dels catalans manifesta que desitja disposar de continguts audiovisuals en llengua catalana a les plataformes audiovisuals.

**Restarà per
esbrinar com tot
plegat pot acabar
de transformar
i redefinir allò
que entenem com
a cinema, quan
aquest ja no quedi
delimitat ni per un
format concret,
ni per un canal
d'exhibició propi
o, ni tan sols,
per una ambició
específica**

.....

concretar l'impacte del virus. S'haurà de veure el nombre d'empreses que sobreviuen a l'embat d'un any de desconcert i obligada reconversió, centrades com estaven moltes d'elles en la creació de projectes únics i puntuals, i com afectarà això tant el nombre de produccions anuals —desmesurat i inassumible per al mercat interior— com el panorama atomitzat de distribuïdores. I també quina repercussió tindran sobre el parc de sales no només els tancaments o restriccions forçades per la crisi sanitària, sinó la tardança a nodrir els cinemes del tipus de films consumits pel jovent, el sector del públic més fidel, quan aquest, precisament, podria ser que no estigués gaire disposat a tornar a les sales després d'haver passat més d'un any adquirint uns nous hàbits de consum audiovisual establerts per unes plataformes que han ampliat de forma exponencial la seva línia de negoci. Aquestes plataformes, de retruc, han convertit en pràcticament obsoleta en pocs anys l'exploració domèstica en format físic (DVD o Blu-ray), amb un mercat en permanent declivi i la implantació majoritària del mercat digital, del qual, donada l'opacitat de molts dels operadors, encara no hi ha dades recopilades o fiables. Però a Espanya (SGAE, 2020), des d'un màxim del 78,8% de llars que el 2009 reconeixien tenir un reproductor de DVD, s'ha passat a un 49,8% el 2019, o el que és el mateix, 16.451.000 llars; en canvi, només el 2,7% de les llars (unes 495.000) asseguren posseir un reproductor Blu-ray. I si el 2014 s'oferien 404 títols en lloguer de DVD i 1.179 en venda directa de Blu ray, el 2019 se n'ofereixen 330 en lloguer (18,31% menys) i 690 en venda directa (41,47% menys). En definitiva, és de suposar que la pandèmia ha donat l'estocada final a una vessant de comercialització cinematogràfica convertida ja en marginal.

Tots aquests seran aspectes cabdals que s'hauran de monitoritzar en estudis posteriors. Per últim, restarà per esbrinar com tot plegat pot acabar de transformar i redefinir allò que entenem com a cinema, quan aquest ja no quedi delimitat ni per un format concret, ni per un canal d'exhibició propi o, ni tan sols, per una ambició específica.

8. Referències

ACADÈMIA CATALANA DEL CINEMA (ACC) (2020a): "L'Acadèmia demana al Govern un compromís urgent amb l'audiovisual del país" [En línia]. Barcelona: Acadèmia Catalana del Cinema, 14 d'abril. academielcinema.cat/ca/actualitat-ca/actualitat-noticies/3795-lacademia-reclama-mesures

ACADÈMIA CATALANA DEL CINEMA (ACC) (2020b): "Obren les inscripcions als XIII Premis Gaudí" [En línia]. Barcelona: Acadèmia Catalana del Cinema, 29 de maig. academielcinema.cat/ca/articulos-xiii/3825-sobre-el-periodo-d-inscripciones-als-xiii-premis-gaudi

ACADÈMIA CATALANA DEL CINEMA (ACC) (2020c): "La gala dels XIII Premis Gaudí se celebrarà el 21 de març de 2021" [En línia]. Barcelona: Acadèmia Catalana del Cinema, 16 de desembre. academielcinema.cat/ca/actualitat-ca/actualitat-noticies/3898-gala-xiii-premis-gaudi-21-marc

CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA (CAC) (2020): "El CAC reclama que l'Avantprojecte de llei general de comunicació audiovisual

fomentí més producció en llengua catalana” [En línia]. Barcelona: Consell de l’Audiovisual de Catalunya, 9 de desembre. cac.cat/actualitat/cac-reclama-que-lavantprojecte-llei-general-comunicacio-audiovisual-fomentí-mes

DEPARTAMENT DE CULTURA (2020): *Memòria del Departament de Cultura 2019. Síntesi 1: Dades d’activitat* [En línia]. Barcelona: Departament de Cultura (Generalitat de Catalunya). drac.cultura.gencat.cat/bitstream/handle/20.500.12368/14490/DADES_ACTIVITAT_2019.DEF.agost.pdf

FEDERACIÓN DE CINES DE ESPAÑA (FECE) (2019): *Salas de cine. Datos y cifras 2018* [En línia]. Madrid: Federación de Cines de España. cineytele.com/wp-content/uploads/2019/05/FECE-Las-salas-de-cine.-Datos-LR-OK.pdf

FEDERACIÓN DE CINES DE ESPAÑA (FECE) (2020): *Salas de cine. Datos y cifras 2019* [En línia]. Madrid: Federación de Cines de España. cineytele.com/wp-content/uploads/2020/02/fece_salas_febrero_2020_Dossier-version-digital-OK-120220.pdf

FUNDACIÓN SGAE (SGAE) (2020): *Anuario SGAE de las artes escénicas, musicales y audiovisuales 2020* [En línia]. Madrid: Fundación SGAE. anuariosgae.com/anuario2020/home.html

GOVERN DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (2020): “Més del 75% dels catalans volen sèries i pel·lícules doblades en català a les plataformes digitals” [En línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 22 de maig. govern.cat/gov/notes-premsa/385369/mes-del-75-dels-catalans-volen-series-i-pellicules-doblades-en-catala-a-les-plataformes-digitals

INSTITUT CATALÀ DE LES EMPRESSES CULTURALS (ICEC) (2018): *Memòria de l’Institut Català de les Empreses Culturals 2017* [En línia]. Barcelona: Institut Català de les Empreses Culturals (Generalitat de Catalunya). issuu.com/icec_generalitat/docs/memoria_2017_1f67ba640d19e7

INSTITUT CATALÀ DE LES EMPRESSES CULTURALS (ICEC) (2019): *Memòria de l’Institut Català de les Empreses Culturals 2018* [En línia]. Barcelona: Institut Català de les Empreses Culturals (Generalitat de Catalunya). issuu.com/icec_generalitat/docs/190619_memo_ria?fr=xKAE9_zUINQ

INSTITUT CATALÀ DE LES EMPRESSES CULTURALS (ICEC) (2020): *Memòria de l’Institut Català de les Empreses Culturals 2019* [En línia]. Barcelona: Institut Català de les Empreses Culturals (Generalitat de Catalunya). issuu.com/icec_generalitat/docs/memo_ria_2019

INSTITUTO DE CINEMATOGRAFÍA Y DE LAS ARTES AUDIOVISUALES (ICAA) (2011): *Boletín Informativo 2010. Películas. Recaudaciones. Espectadores* [En línia]. Madrid: Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales (Ministerio de Cultura). culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:33657c77-e126-4e79-a3a1-0b453d58754f/boletin-2010.pdf

INSTITUTO DE CINEMATOGRAFÍA Y DE LAS ARTES AUDIOVISUALES (ICAA) (2015): *Boletín Informativo 2014. Películas. Recaudaciones. Espectadores* [En línia]. Madrid: Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales (Ministerio de Educación, Cultura y Deporte). culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:ae764666-01fd-4313-bab9-9c195d5e48ad/boletin-2014.pdf

INSTITUTO DE CINEMATOGRAFÍA Y DE LAS ARTES AUDIOVISUALES (ICAA) (2019): *Boletín Informativo 2018. Películas. Recaudaciones. Espectadores* [En línea]. Madrid: Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales (Ministerio de Cultura y Deporte). culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:1f6aaf21-a5d1-474d-af79-c2199bdcbfac/boletin-2018.pdf

INSTITUTO DE CINEMATOGRAFÍA Y DE LAS ARTES AUDIOVISUALES (ICAA) (2020a): *Boletín Informativo 2019. Películas. Recaudaciones. Espectadores* [En línea]. Madrid: Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales (Ministerio de Cultura y Deporte). culturaydeporte.gob.es/en/dam/jcr:ff93d1b8-c263-49fc-b72e-aeef292608ad/boletin-2019.pdf

INSTITUTO DE CINEMATOGRAFÍA Y DE LAS ARTES AUDIOVISUALES (ICAA) (2020b): *Rodajes*. [En línea]. Madrid: Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales (Ministerio de Educación, Cultura y Deporte). culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:e1a8215f-466f-45e2-801c-51c04cff31cc/rodajes-31diciembre.pdf

MINISTERIO DE CULTURA Y DEPORTE (2020): *Anuario de estadísticas culturales 2020*. [En línea]. Madrid: Ministerio de Cultura y Deporte. culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:52801035-cc20-496c-8f36-72d09ec6d533/anuario-de-estadisticas-culturales-2020.pdf

MINISTERIO DE SANIDAD (2020): *Guía de buenas prácticas de medidas especiales para la prevención de riesgos laborales del sector audiovisual COVID19*. [En línea]. Madrid: Ministerio de Sanidad, 14 de maig. culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:223c5bc7-ee65-4759-a99f-7f052c187366/gui-a-de-buenas-practicas-producciones-rodajes.pdf

PRODUCTORS AUDIOVISUALS FEDERATS (PROA) (2020): “SOS del Sector Audiovisual Català” [En línea]. Barcelona: Productors Audiovisuals Federats, 11 de novembre. proafed.com/sos-del-sector-audiovisual-catalan